

SAYED YAQUB'S LIFE BACKGROUND AND ARTISTIC PERSONALITY

Humeyra Daştı

Kuta-i Sangi Mah. 3. Bölge, Nahiye Cad. 153/10 Kabil, AFGHANISTAN

haydari.homaira@gmail.com

Abstract

Sayed Yaqub was born in Dashti district of Takhar province. Sayed Yaqub Tali attended Dashti Qala primary school. In addition, he also studied in a nongovernmental religious school. In 1973, he ended his studies in Kunduz Institute of Higher Education. In his teen, Sayed Yaqub Tali wrote poems and always used the name "Tali" as his last name. Sayed Yaqub Tali, who has been famous his poetry, wrote his masterpiece called **Sanger Sesi**. During Jihad in Afghanistan, Tali was representing Mujaheddin in Pakistan. Tali's poems which were published in Mujaheddin Magazine of Pakistan were full of slogans. Sayeb Yaqub Tali was not only a religious, but also a social individual. Sayed Yaqub Tali wrote poems in two languages Uzbek and Persian. Tali was a classic poet; he produced his literary works for the sake of his people and society. Tali had also written such poems whose contents discussed Turkism. Tali after studying Ali Shir Nawayee, Hafiz Shirazi, Saadi Shirazi, and Meshreb's poems, which were written in Persian and Turkish, counted them as the idol pieces of literature. The contents of Tali's poems were full of metaphysical, philosophical, political, social, and individual issues. The main purpose of writing this article is introducing Sayeb Yaqub Tali's biography as well as his artistic personality. This work is quite academic and does not discuss any sensational issues.

Key words: *Sayed Yaqub Tali, Senger Sesi, Uzbek, Turkism*

SEYİT YAKUP TALİ’NİN HAYATI VE SANATÇI KİŞİLİĞİ

Özet

Seyit Yakup, Tahar’ın¹ Daşt-i Kala ilçesinde dünyaya gelmiştir. Medrese eğitimi de gören Seyit Yakup, *Daşt-i Kala İlk Okulu’nda* başladığı resmî öğrenimini 1973 yılında Kunduz² Yüksek Öğretmenlik Okulu’nun lisesinde tamamlar. Küçük yaşta şiir söylemeye başlayan Seyit Yakup, şiirlerinde *Tali* soyadını kullanmıştır. Şair kimliği ile tanınan Tali’nin en önemli eseri cihat yıllarında yazılan **Senger Sesi** adı eseridir. Afganistan cihadı döneminde mücahitlerin Pakistan temsilcisi olarak görev yaptığı sıralarda onların Pakistan’da çıkmakta olan dergilerinde marş ve slogan dolu şiirleri yayımlanmıştır. Dinî ve Toplumsal yönü ağır basan bir şair olarak karşımıza çıkan Seyit Yakup, Farsça ve Özbek Türkçesi olarak iki dilde şiirler yazmıştır. Klasik bir şair ve toplum için sanat anlayışına sahip olan Seyit Yakup Tali din ve Türkçülük düşüncesini içeren şiirler de yazmıştır. Ali Şir Nevai, Hafız-ı Şirazi, Sadi-i Şirazi ve Meşrep gibi klasik Türk ve Fars şairlerinin şiirlerini okuyan Tali, şiirlerinde metafizik, felsefi, siyasi, toplumsal ve bireysel konuları işlemiştir. Bu çalışmada Seyit Yakup Tali’nin hayatı ve sanatı kaynaklar çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Seyit Yakup Tali, Senger Sesi, Özbek Türkçesi, Türkçülük*

Giriş:

Çalışmamıza konu olan Seyit Yakup, Afganistan’ın Rus işgali altında bulunduğu dönemde yaşamış bir Türk şairidir. Tali, 26 Aralık 1979’da Tahar’da işgale karşı ortaya çıkan “Seyyaru’n-Nesr” adlı direniş cephesine **Faruk** adı ile katılmış, cihat cephelerinde bizzat bulunmanın yanı sıra mücahitlerin yayın organları olan bazı dergi ve gazetelerde yazdığı yazı ve şiirleri ile milleti işgale karşı kışkırtarak onları cihada çağırmıştır.

Seyit Yakup Tali Pakistan’da yayın yapmakta olan *Radyo Afganistan*’ın Özbekçe bölümünün sorumlusu olarak atanmış ve aynı zamanda mücahitlerin kültürel işlerini de yürütmüştür. Tali, cihat yıllarında yazdığı sloganlar ve slogan dolu şiirleri ile cihada destek veren yazar ve şairler arasında yer almıştır (Celal, 2016: 14).

A. Hayatı

Tacikistan göçmeni Seyit İshak Bey ile Meryem Hanım’ın oğlu Seyit Yakup 1952’de Tahar’ın Daşt-i Kala ilçesinde dünyaya gelmiştir. Tali ilk öğrenimine öğretmen olan babasının yanında Kuran-ı Kerim ve tasavvuf kitapları ile başlamıştır. İlk ve orta öğrenimini doğduğu ilçede bitirdikten sonra lise

¹ Afganistan’ın kuzey batısında bulunan bir ildir.

² Afganistan’ın kuzeyinde bulunan bir il adı.

öğrenimi için *Kunduz Öğretmenlik Yüksek Okulu*'na kaydolur ve 1973 yılında Kunduz'un Öğretmenlik Yüksek Okulu'nun lise kısmından mezun olur (Celal, 2015: 12-13).

Tali, okulunu bitirdikten sonra memleketi Daşt-i Kala'ya dönerek burada 1974 yılında Daşt-i Kala Ortaokulu'nda öğretmen olarak atanır. O, öğretmenliğin yanı sıra boş zamanlarında Hasamuddin Kevseri gibi ünlü din âlimlerden dinî bilgiler ve tefsir dersleri almıştır. 1978 yılında Daşt-i Kala ilçesinin Nevabad köyündeki ortaokula başöğretmen olarak atanan Tali, 1981 yılında öğretmenliği bırakarak cihada katılmıştır (Haki, 2013:3; Celal, 2015: 12-13).

Seyit Yakup Tali 1995 yılında tekrar Daşt-i Kala Ortaokulu'nda öğretmenliğe başlar. Tali orta seviyede hat sanatını da bildiği için Daşt-i Kala lisesi'nde düzenlenen etkinliklerde ihtiyaç olan tüm afiş ve sloganları yazardı. O, öğretmenliği sırasında ilçe okullarının genel müdürü Töre Han Daşti başta olmak üzere, Aman Daşti, Celaluddin Daşti, Muhammed Osman Samari, Abdulsalam Daşti, Fahrudin Haydari ve Mevlevi Muhammed Emin gibi değerli meslektaşları ile de çok yakın arkadaşlık kurmuş ve gönülleri fethetmeyi başarmıştır (Mehmet Osman Samari, kişisel görüşme, 20 Ocak 2017).

Seyit Yakup Tali iki evlilik yapmıştır. Birinci evliliğini 17.12.1970'te Seyit Mezheruddin'in kızı Bibi Gülsüm ile yapan Tali'nin bu evlilik sonucu ikisi oğlan ve sekiz kız olmak üzere on çocuğu olmuştur. Onun en büyük oğlu Seyit Yusuf 6 yaşında vefat ederken bu eşinden olan Seyit Hikmetullah, Tacunisa, Alime, Hava, Aliye, Sara, Hacıra, Hafize, Nafise ise hayattadır.

Tali 09.11.1985'te Özbek Türklerinden Seyit Abdullah Bey'in kızı Bibi Ara ile ikinci evliliğini yapmıştır. Bu evlilik sonucu 4'ü oğlan 2'si kız olmak üzere 6 çocuğu olmuştur. Seyit Ataullah, Seyit Sanaullah, Seyit Nimetullah, Seyit Necibullah; Sacide ve Seyide onun Bibi Ara'dan olan çocuklarıdır (Seyit Ataullah Tali, kişisel görüşme, 28 Ocak 2017).

Sayit Yakup Tali 1979'da iki kez Özbekistan, 1979/1998'de Tacikistan, 1985'te Pakistan, 1992/1995'te Suudi Arabistan ve 1986 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne değişik amaçlarla ziyaretlerde bulunmuştur (Celal, 2016: 14-15).

Tali 2000 yılında Daşt-i Kale halkının temsilcisi olarak "Cunbiş" partisinin kongresine katılmıştır. Aynı yıl bir hafta sonu gazetesi olan *Ülker*'in müdür yardımcılığını yapmıştır. Tali bu gazetede şiirler ve yazılar yazarak düşüncelerini halkla paylaşmış ve mensubu bulunduğu toplumu bilinçlendirmeye çalışmıştır (Celal, 2016: 14-15).

Seyit Yakup Tali 9 Ekim 2003 yılında *Ülker* hafta sonu gazetesinin basımı için Tahar'dan Belh'e³ giderken Kunduz'un "Han Abad" ilçesi sınırları içerisinde geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Naşı memleketi Tahar'ın Daşt-i kala ilçesinde toprağa verilmiştir (Celal, 2016:15; Mehmet Osman Samari, kişisel görüşme, 20 Ocak 2017).

³ Afganistan'ın kuzeyinde yer alan ülkenin üçüncü büyük şehri.

B. Sanatçı Kişiliği

Seyit Yakup Tali Afganistan Özbek Türkleri edebiyatının orta çaplı şairlerinden biridir. Seyit Yakup daha küçük yaşlarda Nevai, Hafız, Bedil, Cami, Sadi, Meşrep gibi ünlü Türk ve Fars şairlerinin şiirlerini ilgi ile okumaya başlamış ve ilkokul son sınıftayken kendisi de kelimeleri bir araya getirerek şiir adı ile babasına göstermeye başlamıştır (Taşmurat, 2009: 10; Ekberi, 2014: 15).

Seyit Yakup 7. sınıftayken Tali soyadı ile şiir yazmaya başlamış ve yazdığı şiirleri yine babasına okuyarak onun beğenisini toplamaya çalışmıştır. Kaynaklarda onun çocukluk dönemindeki ilk dikkate değer şiirinin aşağıdaki manzume olduğu belirtilmektedir.

Farsçası:

Ey peder tiflet be mekteb der behari nev resid
Bağ-i meyhen şud şugufan, der çemen sebze demid
Behar-i talim ey peder daim telaş u ceht kun
Zindegiyi hiç ra şirin çu kand u şehd kun

Türkçesi:

Ey baba çocuğun okulda yeni bir bahara adım attı
Vatan bağları yeşerdi, çimenlerde güller açtı
Ey baba eğitim için her zaman çaba göster
Bu değersiz hayatı bal ve şeker gibi tatlandır

Babası onun bu şiirini dinledikten sonra ona “çok güzel, bundan sonra ana dilinde de şiirler yazmaya gayret et oğlum.” der (Celal, 2016: 16). Tali Farsça olarak yazdığı ilk şiirinin ardından iki yıl sonra 9. sınıftayken anadili olan Özbek Türkçesiyle de şiir yazar. Teknik bakımdan oldukça zayıf olan aşağıdaki şiir aynı zamanda Tali'nin Özbek Türkçesi ile kaleme aldığı ilk şiiridir.

Özbek Türkçesiyle:

Daşt-i Arçi yolunu hargiz huda körsetmesin
Çang-u töfrağini hargiz huda körsetmesin
Şiş u kabimizga battı gardı kıldı kasal
Riziş u zukamını hargiz huda körsetmesin
Şahr-i Kunduz barayik deb, mindik vazını

Anı bergen rancını hargiz huda körsetmesin

Kördu bu haletni Tali kaçça afsus eyledi

Dad u vavaylasını hargiz huda körsetmesin (Ekberi, 2014: 16).

Türkiye Türkçesiyle:

Daşt-i Arçı⁴ yolunu Allah hiçbir zaman göstermesin

Tozunu toprağını Allah hiçbir zaman göstermesin

Tozu akciğer ve kalbimize battı hasta etti bizi

Onun gribini Allah hiçbir zaman göstermesin

Kunduz'a gidelim diye bir vaza⁵ bindik

Onun verdiği sıkıntıyı Allah hiçbir zaman göstermesin

Tali bu durumu gördü ve yazıklar olsun dedi ve

Onun ah u feryadını Allah hiçbir zaman göstermesin

Seyit Yakup o zamanlar başka bir eğlencenin olmadığı kışın uzun gecelerinde bölgede düzenlenen **Muşaire** denilen şiir yarışmalarına katılarak yazdığı şiirleri katılımcılara okuma fırsatı bulmuştur. O bundan sonra Özbekçe ve Farsça şiirler yazarak kendini şair olarak tanıtmayı başarmıştır (Celal, 2016: 16-17).

Şair kimliği ile tanınan bir Türk sanatçısı olan Seyit Yakup Tali, Afganistan işgali sırasında mücahitlere katılarak marşlar ve slogan dolu şiirler de yazmıştır. O bu tür şiirlerinin çoğunu Eylül 1990 yılında yayımlanan **Senger Sesi** adlı kitabında toplamıştır (Celal, 2016: 20). Tali'nin bu kitabı Özbek Türkçesi ve Farsçayla yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Özbek Türkçesi ile yazılan bölümde elli gazel, altı dördlük, üç müstezat, bir müseddes ve dört muhammesi bulunmaktadır. Bu bölümün sayfa sayısı 78'dir. Farsça yazılan bölümü ise altmış iki gazel, on tane dördlük, iki müstezat, iki müseddes ve altı muhammesten oluşmuştur. Farsça şiirlerin sayfa sayısı 106'yı bulmuştur. Kitabın toplam sayfa sayısı ise 184'tür (Tali, 1990).

Toplumcu bir sanat anlayışı ile karşımıza çıkan ve iki dilde şiirleri bulunan Tali, her türlü konuyu şiirlerinde işlemiştir. Türkçülük düşüncesini içeren şiirler de yazdığı bilinen şair, Türkleri tanıtan şiirler de yazmıştır. Tali'nin aşağıda ilk üç beytini örnek olarak seçtiğimiz **Türkler** başlıklı 17 beyitten oluşan bu şiirinin devamında Türklerin zengin kültür ve edebiyatından kurdukları büyük devletlere kadar birçok konuya değinmiş ve onlardan övgü ile bahsetmiştir.

⁴ Kunduz'a bağlı bir ilçenin adı.

⁵ Rus yapımı bir araba modeli.

Özbek Türkçesiyle:

Bir zamanı erdi dünyanı basarman Turklar
Yer yuzıdan köpını erdi alarman Turklar
Hak yolıga iler erdiler, kuraşlar bir bulup
Barçası izetli u ba neneg u iman Turklar
Din uçun kup iş becergen, körsengiz asarını
Ol zaman kim bar idi yahşi Musulman Turklar (Tali, 1990:75).

Türkiye Türkçesiyle:

Bir zamanlar, dünyayı fetheden Türklerdi
Yeryüzünün çoğuna sahip olan Türklerdi
Hak yolunda birlik olup savaşmışlardı
Hepsi izzetli, namuslu ve imanlıdır Türkler
Din için birçok iş becermiş, eserlerini görürseniz?
O zamanlar en iyi Müslüman yine Türklerdi

Tali, **Türkistan'ımız** başlıklı 20 beyitlik şiirinde yine yukarıdaki şiirinde söylenen konuları Türkistan bölgesinin Türkleri için söyler ve bu bölgenin özgürlüğü için istekte bulunarak şöyle der:

Özbek Türkçesiyle:

Ey Huda erkin bulsun, bizlerini Turkistanımız
Fırkat u hicran gamidan, tincisin bu canımız
Böldı yetmiş yıl ki bizni ulkemiz Rus kalıga
Buzdular köp mescid u kaşane u eyvanımız(Tali,1990: 74).

Türkiye Türkçesiyle:

Ey Allahım bizim Türkistanımız özgürlüğe kavuşsun
Ayrılıklar sıkıntısından kurtulsun bu canımız
Yetmiş yıldır bizim ülke Rusların elindedir
Yıktilar birçok camimizi, evimizi, barkımızı

Tali bu şiirinin mahlas beytinde tüm Türkleri Turancılık idealine çağırarak onların birlik ve beraberlik içinde olmalarını ister. Ona göre birlik ve beraberlik Türk milletinin güçlü olmasını sağlar.

Özbek Türkçesiyle:

Tun u gun Tali çağır, Türk elini birlik taman

Din u ulke hidmetiga, kuçlansın bunyadımız (Tali,1990: 75).

Türkiye Türkçesiyle:

Ey Tali sen gece gündüz Türk milletini beraberliğe çağır ki

Din ve ülkeye hizmet etmek için bünyemiz güçlensin

Tali'nin şiirlerinde işlediği bir diğer önemli konu da **din** konusudur. Onun şiirlerine şöyle bir göz atığımızda dinî konuların hiç de az olmadığını görüyoruz. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz bu şiir, onun dinî konuları içeren şiirlerinden biridir.

Farsçası:

İslam-i aziz ez heme insan gile dared

Bisyarter ez ehli muselman gile dared

Hakki ki be ma daşt hiç beca ne yamed

Ez kerde-yi ma ayet-i kuran gile dared (Tali,1990: 81)

Türkçesi:

Aziz İslam'ımız tüm insanlıktan şikâyetçidir

En çok da Müslümanlardan şikâyetçidir

Onun bize olan hakkını ödeyemedik

Bizim yaptıklarımızdan kuran ayetleri de şikâyetçidir

Seyit Yakup Tali'nin şiirinde göze çarpan bir başka tema da **zulüm** temasıdır. Tali bu konuyu şiirlerinde sıkça işlemiş ve her fırsatta zalimlere karşı isyan etmiştir. Aşağıdaki şiiri buna örnektir.

Farsçası:

Ey rehberan haleti in mulk çiha şud

Ez dest-i şuma şud

Her nev-i sitem ber ser-i in millet ma şud

Ez dest-i şuma şud

Ez sidk o sefa hidmet-i meyhen ne nemudit

Ber zulm fuzudid

Azadi u namus heme der teh-i pa şud

Ez dest-i şuma şud (Haki, 2013:10)

Türkçesi:

Ey yöneticiler bu ülkenin durumuna neler oldu

Sizin yüzünüzden oldu

Her türlü zulüm yine bizim milletimize oldu

Sizin yüzünüzden oldu

İyi niyetle bu ülkeye hizmette bulunmadınız

Zulmünüzü artırdınız

Özgürlük ve namus hepsi ayakaltında çiğnendi

Sizin yüzünüzden oldu

Gurbet konusu hemen hemen bütün şairlerin işlediği bir konudur. Gurbet temasının Seyit Yakup Tali'nin şiirlerinde de işlendiği görülmektedir. Aşağıda gösterilen örnek, onun gurbet temalı şiirlerinden biridir.

Özbek Türkçesiyle:

Ey vatan senden irak kaldım yiğlasam arzır

Yurek bağrım ezip yaş örniga kan yiğlasam arzır

Seni tağ u diyaringda tuğulip bakıldım men

İssik sevdim kuçağing, yad etiban yiğlasam arzır (...)

(Tali,1990: 32)

Türkçesi:

Ey vatan senden uzak kaldım ağlasam değer

Gönlümü, ciğerimi ezip yaş yerine kan ağlasam değer

Senin dağında, vadilerinde doğup büyüdüm

Sevdik sıcak kucağını, onu anıp ağlasam değer

Seyit Yakup Tali'nin sevmediği ve şiirlerinde de üzerine durduğu bir diğer önemli konu ise **kölelik** konusudur. Tali köle olarak yaşamaktan nefret etmekte ve eserlerinde bu konu üzerinde sıklıkla durmaktadır. O bu durumu aşağıdaki şiirinde şöyle özetler.

Farsçası:

Muselmanan! Zelil u hari ta kay?
Perişan u zebun u zari ta kay?
Guli umid-i tu pejmurde binem
Be kalb heled her har ta kay?
Numayi can fişani ha ve ahir
Esir u berdey-i eğyar ta kay?
Furuşendet be her şerki-u garbi
Be hun tu hama tüccar ta kay? (Tali,1990:105)

Türkçesi:

Müslümanlar! Ne zamana kadar böyle zelil yaşarsınız?
Ne zamana kadar böyle perişan ve sefil yaşarsınız?
Sizin umut gülünü solgun görüyorum
Ne zamana kadar bu diken Kalbine saplanır
Bu kadar çırpınırsın ama sonuç ne?
Ne zamana kadar yabancıya kul olarak yaşarsın?
Her Batılı ve Doğuluya satarlar seni
Ne zamana kadar senin kanından ticaret ederler?

Seyit Yakup Tali birçok şiirinde insanları özellikle Müslümanları uyanık, çalışkan ve güçlü olmaya; tembellikten ve uyuşukluktan kurtulmaya davet eder. O konu ile ilgili **İsterim** adlı şiirinde şöyle der.

Özbek Türkçesiyle:

Ey Musulmanlar sizink bariça bidar isterem
Yer uza kuçlik ve ham namlı u ilğar isterem

Sindirilmez ham egilmazlık bilen tahtang mudam

Yavrlaringiz tun u gunlar acizu har isterem (Tali, 1990: 22).

Türkiye Türkçesiyle:

Ey Müslümanlar sizleri oldukça uyanık isterim

Yeryüzünde güçlü, adı ulu ve medeniyetli isterim

Her zaman kırılmaz, eğilmez olun, dik durun

Her zaman düşmanlarınızı zelil ve sefil isterim

Sonuç

Seyit Yakup Tali 1952-2003 yıllar arasında yaşamış Afganistan Türk şairidir. Tali'nin gazel, rübaî, müstezat, müseddes, muhammes, mesnevi ve kaside gibi klasik nazım şekillerinde şiirleri bulunmaktadır. O şiirlerinde din, cihat, zulüm, eşitsizlik ve gurbet gibi temaları işlemiştir. Tali'nin şiirlerini İslamî ve insanî değerleri merkeze alarak yazmıştır.

Şiirlerinde hayat felsefesini aksettiren Seyit Yakup, çok sayıda miting ve meydan şiiri yazmakla birlikte az da olsa lirik şiir kaleme almıştır. Onun şiirlerinden çıkardığımız sonuca göre, şairin şiirleri duyuş, düşünüş ve söyleyiş bakımından gelenekten farklı değildir. Orta düzeyde bir şair olan Tali, ne kendine özgü bir ekol kurabilmiş ne de Afganistan Türk ve Fars edebiyatına dil, üslup ve teknik bakımından çağdaşlarını aşan bir üstünlük gösterebilmiştir. Bu yüzden Afganistan Türk edebiyatının orijinal ve önemli şairlerindedir demek biraz güçtür.

Özetle şunu söyleyebiliriz ki Tali, eski üstat şairlerin yolundan gitmekten öteye gitmese de Afganistan'ın Rus işgali sırasında yazdığı slogan dolu şiirleri ile o dönemin önemli ve yetkin şairlerinden sayılmıştır.

KAYNAKÇA

TALİ, Seyyid Yakup Faruk (1990) **Senger Sesi**, 1.baskı, Pişavur: Nurani Kütüphanesi Yayınları.

Celal, Karime(2016) **Afganistan Türk Şair ve yazarları, Lisans tezi**, Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi: Kabil.

AKBARİ, Hasamuddin (2014) **Seyyid Ykup Faruk Tali'nin Edebi ve Kültürel Faaliyetleri**, Lisans tezi, Tahar Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi: Tahar.

HAKİ, Seyit Muhsin (2013) **Seyyid Yakup Faruk Tali'nin Edebi ve Kültürel Faaliyetlerine Bir Bakış**, Lisans tezi, Bağlan Üniversitesi Edebiyat ve Sosyal Bilimleri Fakültesi: Bağlan.

TAŞMURAT, Şecauddin (2009) **Tahar İlinin Çağdaş Özbek Şair Ve Yazarlar**, Lisans tezi, Kabil Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesi: Kabil.

Türk Dili Kurumu (2009) **Yazım Kılavuzu**, 26. Baskı, Ankara: TDK yayınları

